PELLERVON
TALOUSTUTKIMUS
POLICY BRIEF 1 / 2026

HYVINVOINTI JA KASVU EIVÄT SAA UNOHTUA JULKISEN TALOUDEN SOPEUTUKSESSA

Miten rakentaa Suomelle kestävä sopeutuskokonaisuus?

Markus Lahtinen, Henna Busk, Olli-Pekka Ruuskanen,
Saara Vaahtoniemi, Emilia Gråsten ja Veera Holappa

Tämä on Pellervon taloustutkimus PTT:n politiikkasuositus Suomen seuraavalle hallitukselle. Näitä suosituksia on laadittu kolme kappaletta meille tärkeistä teemoista: kansantalous (26.8.), maa- ja elintarviketalous (1.9.) ja metsäala (3.9.). Suositukset tarkastelevat maamme taloutta ja globaalia toimintaympäristöä eri näkökulmista, mutta niitä kaikkia yhdistää sama päämäärä - ihmisten hyvinvoinnin vahvistaminen.

Hyvinvoinnilla tarkoitamme sitä, että ihmiset voivat elää omien arvojensa mukaista hyvää elämää, jossa toteutuvat turvallisuus, tasapainoisuus ja merkityksellisyys. Tämän saavuttamiseksi Suomi tarvitsee talouskasvua, osaamista, investointeja ja kansainvälisyyttä.

Yhdessä politiikkasuositukset rakentavat laajan tiekartan. Se tähtää Suomen vastuulliseen uudistamiseen, jossa huomioidaan niin talouden, luonnon kuin yhteiskunnan kestävyys.

Sisällys

Hyvinvointi ja kasvu eivät saa unohtua julkisen talouden sopeutuksessa 4

Talouskasvu, väestökehitys, ilmastonmuutos ja finanssipolitiikan sääntely tuovat reunaehtoja sopeutukseen 7

Sopeutuksessa tarvitaan myös verojen korotuksia 17

Menoleikkauksissa indeksien jäädytys antaisi sopeutumisaikaa 24

Kommentit 32

Hyvinvointi ja kasvu eivät saa unohtua julkisen talouden sopeutuksessa

Pitkään jatkunut heikko talouskasvu ja ennen kaikkea tarve lisätä puolustus- ja sote-menoja uhkaa syöstä Suomen velkaantumisen kestämättömälle uralle. Tämän vuoksi seuraavan hallituksen pitää vahvistaa julkista taloutta merkittävästi. Urakka on niin suuri, että pitkällä aikavälillä julkista taloutta vahvistava kokonaisuus sisältää sekä verojen korotuksia että menojen leikkaamista. Ääripäät eivät ole mielekäs ratkaisu, vaan vievät noidankehään: pelkillä veronkorotuksilla kasvu tyrehtyy, ja pelkillä leikkauksilla seuraukset ihmisten hyvinvoinnille ja yhteiskunnalle kasautuvat kohtuuttomiksi. Seurauksena on päättymätön sopeuttaminen.

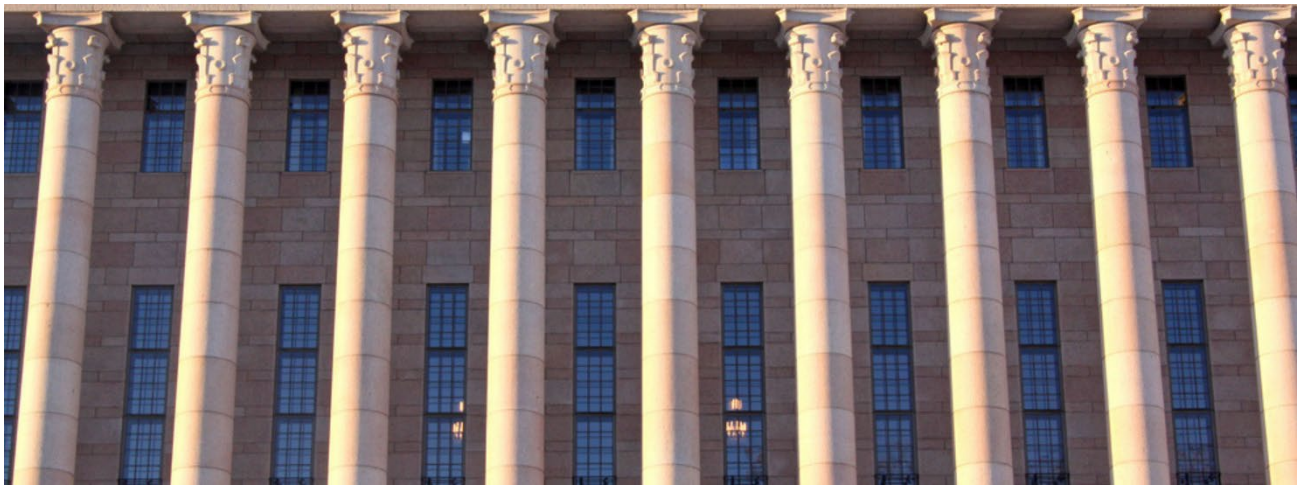

Tässä politiikkasuosituksessa arvioimme monia erilaisia verotus- ja leikkausratkaisuja. Suosituksen tavoitteena ei ole tarjota tulevalle hallitukselle yhtä valmista toimenpidepakettia, vaan arvioida eri vaihtoehtoja ja alleviivata, että yksittäisten toimien lopullinen vaikutus niin julkiseen talouteen, hyvinvointiin kuin talouskasvuun riippuu kokonaisuudesta.

Sopeutuksen kokonaismäärän tulisi asettua nettona lähelle 8 miljardia euroa. Huomattavasti tätä suurempi määrä koettelisi jo vakavasti yhteiskunnan kantokykyä ja koko pohjoismaista mallia, josta ei pidä luopua. Kun turvallisuus- ja kauppapolitiikka sekä tuotantoteknologiat ovat valtavassa murroksessa, pohjoismainen malli ylläpitää luottamusta toisiin ihmisiin ja yhteiskunnan instituutioihin. Tämä luo yhteiskuntaan vakautta ja ennakoitavuutta, mikä antaa hyvän pohjan talouskasvulle.

Seuraava hallituskausi ei myöskään voi olla pelkkää verojen korottamista ja menojen leikkauksia. Tarvitaan lisäpanostuksia, jotta talous olisi valmis vastaamaan muuttuvan maailman haasteisiin ja jotta sopeutuskokonaisuuden haitallisia vaikutuksia voidaan hallita. Panostusten kohteet määräytyvät lopullisen sopeutuskokonaisuuden mukaan. Esimerkiksi koulutus ja vanhushoiva ovat kuitenkin sektoreita, joista ei voida ainoastaan leikata. Panostusten painopistettä pitää myös muuttaa, jotta talouskasvua voidaan vaalia ja Suomea uudistaa kestävästi. Lisäksi yritysten verotusta ja pitkäaikaistyöttömyyttä on tärkeä tarkastella talouskasvun näkökulmasta. Luonnollisesti lisäpanostukset lisäävät vastaavalla euromäärällä sopeutusurakkaa. Myös puolustusmenojen kasvattaminen on nykyisessä turvallisuuspoliittisessa tilanteessa perusteltua. Kyse on kuitenkin niin suuresta tason nostosta, että se on väistämättä pois ihmisten hyvinvoinnista ja talouskasvun edellytyksistä.

Seuraava hallitus aloittaa työnsä hyvin vaikeassa tilanteessa. Käynnissä on monia yhtäaikaisia murroksia niin kotimaassa kuin kansainvälisesti, ja niihin on pystyttävä vastaamaan. Julkisen talouden kestävyys vaatii jättimäisen sopeutuksen tekemistä, eikä harha-askeleisiin ole varaa.

Näkökulmia sopeuttamiseen:

- Sopeutuksessa tarvitaan sekä menojen leikkauksia että verojen korotuksia. Sopeutuksen tarve on erittäin suuri, mutta yli 8 miljardin nettosopeutus on jo hyvin haastava koota tavalla, joka johtaisi kestävään julkisen talouden vahvistumiseen.
- Sopeutuksessa on tasapainotettava vaikutukset talouskasvuun, hyvinvointiin ja julkiseen talouteen siten, ettei kasvun eväitä syödä eikä kokonaisuus iske kohtuuttomasti joihinkin väestöryhmiin tai kotitalouksiin. Tämä on huomioitava toimenpiteiden kokonaisuuden arvioinnissa.

- Hyödyntämällä verovähennysten karsimista, veroluonteisten maksujen pienentämistä ja eläketulojen verotuksen kiristämistä tuloverotuksella voitaisiin tavoitella 1–2 miljardin euron lisäystä tuloverotuottoihin ilman, että talouskasvu vaarantuisi.
- Yhteisöveron alennus tulisi perua, mikä vahvistaisi julkista taloutta enemmän kuin 0,5 miljardia euroa. Alennus ei ole perusteltu, sillä nykyinenkin yhteisövero on tasoltaan kansainvälisesti kilpailukykyinen.
- Sosiaaliturvan indeksien jäädytykset olisivat merkittävä sopeutuskeino. Jäädytys antaisi lähtökohtaisesti myös enemmän sopeutumisaikaa niiden kohteeksi joutuville kotitalouksille kuin suorat etuusleikkaukset. Jäädytysten laajuus on kuitenkin arvioitava tarkkaan, koska perusturvaa on jo leikattu runsaasti.
- Alennettujen arvonlisäverokantojen nostossa on potentiaalia sopeutustoimena. On kuitenkin huolehdittava, ettei rasituksesta tule kohtuuton pienituloisille, varsinkin jos samanaikaisesti myös sosiaaliturvan indeksejä jäädytetään. Yhteensä alennetuista alv-kannoista ja indeksien jäädytyksestä voidaan tavoitella miljardin euron julkisen talouden vahvistamista kohtuullisin hyvinvointitappioin, mutta kahta miljardia lähestyvien leikkausten hyvinvointivaikutukset voisivat muodostua jo sosiaalipoliittisesti vaikeiksi ja uhkaisivat julkisen talouden kestävää vahvistamista.
- Julkisella sektorilla olisi kokonaisuutena mahdollista saavuttaa noin 1–2 miljardin euron säästöjä tehostamalla palveluja tekoälyn avulla. Säästöjen kohdistaminen budjetissa on kuitenkin vaativa tehtävä, joten siinä on hyvä hyödyntää laajoja rahoituskokonaisuuksia kuten hyvinvointialueindeksiä.
- Vaikutusten lapsiperheisiin pitäisi olla merkittävä kriteeri sopeutustoimia valittaessa, koska syntyvyys on keskeistä tulevien sukupolvien kyvylle vastata kertyneestä velasta. Työelämää pitää uskaltaa kehittää perheellistymistä entistä paremmin tukevaksi.
- Puolustusmenojen kasvu Nato-sitoumusten mukaisesti on suurin yksittäinen sopeutustarvetta kasvattava tekijä. Mutta jos menoja pitäisi äkillisesti nostaa vielä tätä enemmän turvallisuustilanteen heikkenemisen vuoksi, tämä uusi lisäys tulisi kattaa velalla.
- Sopeutustoimien lisäksi tarvitaan lisäpanostuksia, jotta talous olisi valmis vastaamaan muuttuvaan toimintaympäristöön ja jotta sopeutuskokonaisuuden haitallisia vaikutuksia voidaan hallita.

Talouskasvu, väestökehitys, ilmastonmuutos ja finanssipolitiikan sääntely tuovat reunaehtoja sopeutukseen

Tämä PTT:n kansantalouden politiikkasuositus keskittyy julkisen talouden sopeuttamiseen. Suosituksessa käydään ensin läpi sopeutuksen yleisiä reunaehtoja, minkä jälkeen arvioidaan erilaisia verotuksen toimenpiteitä ja niiden vaikutuksia. Tämän jälkeen arvioidaan eri leikkaustoimia. Suositusta täydentävät lyhyet kommentaarit teemoista, joista haluamme nostaa esille tärkeän näkökulman, joka ei suoraan liity julkisen talouden sopeutukseen. Näitä ovat työllisyys, puolustusmenot kasvun lähteenä, tekoäly ja asuntopolitiikka. Kommentaarit löytyvät tekstissä olevien linkkien takaa sekä tämän suosituksen perästä.

Suosituksessa tuodaan esille keskeisiä periaatteita ja elementtejä, joista sopeutus voisi koostua. Sopeutuksen sisältö määräytyy lopulta niiden arvojen pohjalta, joille äänestäjät antavat vaaleissa tukensa. Sopeutuksen yhteenlasketun määrän lisäksi velkaantumisen vähentyminen riippuu toimien muodostamasta kokonaisuudesta ja vaikutuksesta talouskasvuun. Sopeutuspaketin toimenpiteiden vaikutus velkaantumiseen voi olla enemmän tai vähemmän kuin osiensa summa.

Tässä politiikkasuosituksessa keskitytään valtiontalouden tervehdyttämiseen, vaikka myös kunnat ovat velkaantuneet pitkällä aikavälillä. Kuntia käsitellään kuitenkin vain viittauksenomaisesti osana valtiontaloutta. Hyvinvointialueiden pitkäaikaista velkaantumista on rajattu lainsäädännöllä, joten niiden taloutta käsitellään osana valtiontaloutta.

Talouskasvu on matanut jo pitkään

Julkinen velka suhteutetaan tyypillisesti BKT:seen, koska kansantalouden koko määrittää keskeisesti, minkä suuruisesta velasta se pystyy huolehtimaan. Julkista taloutta on ilman elintason merkittävää laskua mahdoton sopeuttaa kestävällä tavalla ilman talouskasvua. Sopeutuksen talouskasvuvaikutuksiin pitää kiinnittää huomiota sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Sopeutuksen välittömät vaikutukset talouskasvuun ovat

huomionarvoisia, koska kasvua ei voi laskea yksistään kansainvälisen kysynnän varaan. Kansainvälinen turvallisuus- ja kauppajärjestelmä on vakavissa rakenteellisissa ongelmissa, jotka eivät välttämättä korjaannu seuraavan hallituskauden aikana. Tämä korostaa kotimaisen kysynnän huomioimista sopeutustoimien mitoituksessa. Lisäksi jo lähtötilanteessa on korkea työttömyysaste, erityisesti korkea pitkäaikaistyöttömyys, mikä uhkaa heikentää myös pitkän aikavälin kasvupotentiaalia. Sopeutustoimien vaikutuksia pitkän aikavälin kasvunäkymiin ei pidä myöskään vaarantaa valitsemalla sellaisia sopeutuskeinoja, jotka ovat hyvin perusteltuja julkisia kasvupanostuksia, kuten koulutusmenot ja t&k-menot.

Parlamentaarinen velkajarrutyöryhmä arvioi Suomen julkisen talouden sopeutustarpeeksi 8–11 miljardia euroa vuoteen 2031 mennessä. Keskeinen oletus arvion taustalla on keskimäärin +1,5 prosentin vuotuinen kasvu ensi vaalikaudelle. Oletus on kunnianhimoinen, kun ottaa huomioon epävakaan toimintaympäristön ja sen tosiseikan, että Suomen talous ei ole edes yksittäisenä vuotena kasvanut +1,5 prosenttia vuoden 2017 jälkeen (kun vuoden 2020 koronasukellusta -2,5 prosenttia seurannutta +2,7 prosentin palautumista vuonna 2021 ei huomioida). Keskimäärin Suomen talouskasvu on ollut viimeisen 15 vuoden aikana +0,7 prosenttia.

Tokikaan mennyt kehitys ei ole hyvä ennuste tulevasta. Teknologinen kehitys, tällä hetkellä erityisesti tekoälyn mahdollinen läpimurto, tarjoaa mahdollisuuksia Suomen kaltaiselle korkean koulutustason, kattavan sosiaaliturvan ja kohtuuhintaisen uusiutuvan energian kansantaloudelle. Suomen taloudessa onkin kiistatta paljon potentiaalia, joka ei ole realisoitunut osin kotoperäisistä ratkaisuista ja nyttemmin myös kansainvälisestä toimintaympäristöstä johtuvista syistä. Tanskan ja Ruotsin vahva tuottavuuskehitys osoittaa, että pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan vahvuuksilla voi menestyä globaalissa kilpailussa. Globalisaation epäonnistunut hallinta ja geopoliittiset jännitteet, ja tämän seurauksena vahvistunut nationalistinen talouspolitiikka, heikentävät talouskehitystä

maailmanlaajuisesti. Mutta virheistä voidaan aina oppia, ja hyvinkin voi vielä käydä.

Väestö ja työllisyys: sekä maahanmuuttoa että lapsiperheitä tuettava

Väestön määrällä ja ikärakenteella on merkittävä vaikutus julkisen talouden velkaantumiseen. Työllisten määrän muutokset ovat keskeinen talouskasvuun ja verotuloihin vaikuttava tekijä. Hoivakysyntä aivan elinkaaren alussa ja lopussa sekä koulutuskysyntä nuorten osalta muodostavat merkittävän osan julkisesta kulutuksesta ja ovat riippuvaisia väestön ikärakenteesta.

Suomen työikäinen väestö on kasvanut kohtuullisen tasaisesti, vaikka ns. suuret ikäluokat ovat eläköityneet jo jonkin aikaa sitten. Nettomaahanmuuton kasvu on ylläpitänyt työikäisen väestön kasvua. Maahanmuutto ja maahanmuuttajien integroituminen suomalaisille työmarkkinoille on jatkossakin välttämätön edellytys talouskasvulle. Maahanmuuton määrästä on suurta epävarmuutta, koska varsinkin koulutetusta työvoimasta käydään kovaa kansainvälistä kilpailua. Lisäksi maahanmuuton erittäin korkea taso tyypillisesti aiheuttaa jännitteitä yhteiskuntaan. PTT on arvioinut Suomelle mahdolliseksi saavuttaa kilpailuilla kansainvälisillä työmarkkinoilla vuotuisen 25 000 nettomaahanmuuttovoiton. Tämä olisi taloudellisesti kestävä taso, koska työikäinen väestö kasvaisi 2040-luvulle asti. Määrä olisi myös siinä määrin maltillinen, että yhteiskunnalliset jännitteet eivät kasvaisi hallitsemattomiksi, mikä pahimmillaan johtaisi vastareaktiona maahanmuuton voimakkaaseen rajoittamiseen. Koska maahanmuuttajien osaaminen on keskeinen tekijä suomalaisten työmarkkinoiden kehittymisen kannalta, osana maahanmuuton sääntelyä voisi harkita maahan saapuvien henkilöiden pisteytysjärjestelmää, vaikka tärkeimpänä määrittävänä tekijänä pitää jatkossakin olla työnantajien työvoiman tarve.

Työllisten määrään vaikuttaa työikäisen väestön määrän lisäksi työllisyysaste. Työllisyyden rakenteellisen parantumisen merkitys julkisen talouden vahvistamisessa on jatkossa aiempaa vähäisempi. Tämä on seurausta kahdesta seikasta. Ensinnäkin siitä, että vaikka suhdanneluontoisesti työllisyystilanne voi parantua vielä paljon, työllisyyden taso on rakenteellisesti jo melko korkea. Toisekseen työllistyvien positiivinen vaikutus

julkiseen talouteen on aiempaa pienempi. Kun vuosikymmen sitten työllisyysaste saatiin käännettyä kasvuun, yhden työllisyysasteprosentin nousu saattoi vahvistaa julkista taloutta jopa yli miljardilla eurolla. Nyt vastaava työllisyysasteen nousu vahvistaa julkista taloutta enintään puolella tuosta määrästä. Tämä on seurausta siitä, että nyt työllistyvän henkilön palkkakertymä on selvästi pienempi kuin niiden, jotka työllistyivät työllisyysasteen ollessa selvästi nykyistä matalampi.

Tämä ei tarkoita sitä, etteikö positiivisen työllisyyskehityksen pitäisi olla seuraavan hallituksen asialistalla. Suuret ja yllättävät poliittiset ja teknologiset shokit kohdistavat aiempaa nopeammin työvoiman kysyntää uusille aloille. Tämä perustelee matalan irtisanomissuojan yhdistämistä kattavaan sosiaaliturvaan, ja työnhaun velvoittavuuden yhdistämistä kattaviin palveluihin. Suomalaisen sovelluksen tästä ns. Tanskan mallista pitäisi yhdistää kaikkia näitä elementtejä, mikä edellyttää sosiaaliturvan muutosten lisäksi panostuksia työvoimapalveluihin.

Poikkeuksellisen korkea pitkäaikaistyöttömien määrä on sekä sosiaalipoliittinen että talouspoliittinen ongelma. Pitkäaikaistyöttömyys lisää merkittävästi syrjäytymisen riskiä. Pelkkä suhdannetilanteen parantuminen ei riitä pitkäaikaistyöttömyyden vähentämiseen, vaan lisäksi tarvitaan kohdennettuja toimenpiteitä. Osaamista vahvistava koulutus ja yksityisen sektorin palkkatuki voivat edesauttaa pitkäaikaistyöttömien työllistymistä.

Kommentti: Pitkäaikaistyöttömyyden purkaminen vahvistaa kasvun edellytyksiä. Linkki kommenttiin.

Julkinen velka on keskeinen ylisukupolvinen sitoumus. Koska maahanmuuttoa ei voi nopeasti ja rajattomasti kasvattaa, täällä jo asuvan väestön syntyvyys on keskeistä tulevien sukupolvien kyvylle vastata kertyneestä velasta. Mikäli syntyvyys ja sitä mittaava hedelmällisyysluku jämähtäisi vuoden 2025 tasolle (1,3), Suomessa jo asuvan väestön määrä romahtaisi 60 prosenttia kahdessa sukupolvessa. Romahdus tuhoaisi kotimarkkinakysynnän ja tekisi velasta mahdottoman taakan tuleville sukupolville. Syntyvien määrän aiheuttama ongelma ei ratkea suoraviivaisilla ”vauvabonuksilla”, mutta sopeutustoimien vaikutuksien lapsiperheisiin pitäisi olla tärkeä kriteeri toimia valittaessa. Työelämää pitää uskaltaa kehittää perheellistymistä entistäkin

paremmin tukevaksi, vaikka se tarkoittaisi lyhyellä aikavälillä työn tarjonnan vähentymistä.

Hoivapalvelujen kysynnän kasvu väestön ikääntymisen seurauksena kasvattaa hoivamenoja lähes miljardin ensi hallituskaudella. Kysynnän kasvu yhdessä kustannusten kasvun kanssa johtaa ensi hallituskaudella ilman uusia politiikkatoimia lähes 3 miljardin euron menojen kasvuun. Ikäluokkien pieneneminen johtaa puolestaan lasten ja nuorten hoiva- ja koulutuspalvelujen kysynnän vähenemiseen. Koska näiden palvelujen tarjonnassa on kiinteitä ja hitaasti sopeutuvia eriä, ei ole realistista olettaa menojen pienentyvän kuin korkeintaan noin puolella ikäluokkien pienentymisestä laskennallisesti seuraavista säästöistä.

Ilmastotavoitteet vaativat yksityisiä ja julkisia investointeja

Ilmastopolitiikan pitää jatkua julkisen talouden suurista haasteista huolimatta. Ilmastotavoitteiden saavuttaminen edellyttää merkittäviä yksityisiä ja julkisia investointeja. Yksityisten investointien kannalta olennaista on eteneminen johdonmukaisesti kohti realistisia tavoitteita. Sääntelyympäristön ennakoimattomuus lisää investointien riskiä ja vähentää siten niiden määrää. Sähköistymisen edistäminen edellyttää myös ensi vaalikaudella miljardiluokan investointeja valtakunnan sähköverkon vahvistamiseen. Sähköverkon lisäksi pitää investoida kaasuverkkoon, jotta kotimainen biokaasu pystyisi entistä enemmän korvaamaan LNG:n, joka on hyvin herkkä kansainvälisille alati yleistyville kriiseille. Ilmastonmuutoksen edellyttämien toimien ohella myös huoltovarmuuden varmistaminen vaatii julkisia panostuksia fossiilisen energian käytön vähentämiseksi.

Ensi vaalikautta määrittävässä EU-sääntelyssä on poikkeusmahdollisuus fossiilisten polttoaineiden käytön vähentämistä koskevien investointien osalta. Tämä mahdollisuus on tarjolla myös Suomen kaltaisille maille, jotka ovat jo käyttäneet puolustuspoikkeuksen täysimääräisesti. Toki velkakestävyyskriteerit pitää täyttää, joten menosopeutuksen tasossa hyvin perustellut investoinnit pitää huomioida.

Ilmastomuutoksen ja huoltovarmuuden edellyttämät verkkoinvestoinnit tapahtuvat onneksi suurelta osin siirtoverkkoyhtiöiden Fingridin ja Gasgridin kautta eivätkä siten suoraan lisää julkisen talouden

sopeutustarvetta. Itse sähköntuotannon määrän tulisi kasvaa markkinaehtoisesti. Tuuli- ja aurinkoenergian määrän kasvu pitää sähkön hintakehityksen kurissa nopeasti lisääntyvästä kysynnästä huolimatta, vaikka samalla synnyttää uusia investointitarpeita säätövoimaan.

Ilmastomuutosta sekä metsäalan kysymyksiä laaja-alaisesti käsitellään PTT:n metsäalan politiikkasuosituksessa, joka julkaistaan 3.9.

Finanssipoliittisten sääntöjen rooli korostuu

Kansallisen velkajarrusopimuksen yhteydessä asetetujen finanssipoliittisten tavoitteiden saavuttamisen arvioitiin edellyttävän seuraavalla vaalikaudella 8–11 miljardin euron sopeutusta. Kaikki puolueet vasemmistoliittoa lukuun ottamatta allekirjoittivat sopimuksen. Vasemmistoliittokin ilmoitti sitoutuvansa EU-sääntelyn edellyttämään sopeutukseen, joka on oikeudellisesti sitova ensi vaalikaudella.

Lopullinen sopeutustasotavoite määritellään kansallisen sovun osalta joulukuussa parlamentaarisen työryhmän toimesta pohjautuen asetettuihin finanssipoliittisiin tavoitteisiin. Vastaavasti komissio määrittää EU-sääntelyn edellyttämän sopeutuksen tason ensi talvena. Näiden kahden sääntelykehikon vaatimukset tuskin poikkeavat paljoakaan toisistaan.

EU-säätelyn perustana on nettomenopolku. Se on Euroopan komission jäsenmaalle asettama sitova, monivuotinen katto sille, kuinka paljon julkiset menot saavat enintään kasvaa vuosittain. Näin pyritään varmistamaan EU-säätelyn mukaisten finanssipoliittisten tavoitteiden saavuttaminen. Nimensä mukaisesti nettomenopolkuun vaikuttavat myös verotulokertymään vaikuttavat päätökset.

Seuraavan hallituksen sopeutussuunnitelmaa määrittää myös Suomen joutuminen EU:n liiallisen alijäämän menettelyyn. Osana menettelyä Suomen tulee noudattaa julkisten menojen enimmäiskasvulle määriteltyä niin sanottua korjaavaa nettomenopolkua, mikä on tiukennus sopeutuspolkuun. Sopeutusarvioiden osalta pitää muistaa, että kyse on lopulta osin komission tulkinnasta.

Komission edellyttämään sopeutustasoon liittyy vielä erityinen riski puolustusmenojen osalta. Poikkeuslausekkeen sallima jousto on korkeintaan

1,5 prosenttia BKT:sta. Kansallisen poikkeaman jatkosta tuskin on linjausta hallitusneuvotteluissa 2027, minkä seurauksena laskelmissa puolustusmenojen kasvu otettaisiin täysimääräisesti huomioon vuodesta 2029 alkaen. Toki seuraavan vuoden aikana (turvallisuus)poliittisessa ympäristössä voi tapahtua muutoksia, jolla on vaikutusta puolutusmenojen käsittelyyn.

Poikkeaman loppuminen lisäisi finanssipolitiikan sääntelyn edellyttämää sopeutustarvetta. Tähän varautuminen korostaa entisestään sitä muutoinkin tärkeätä periaatetta, että ellei suhddanetilanne ole poikkeuksellisen vaikea, sopoutustoimien tulisi olla etupainotteisia.

Koska kansainvälinen toimintaympäristö voi nykyisessä tilanteessa merkittävästi poiketa aiemmin arvioidusta, joustomekanismien olemassaolo on tärkeää. Kansallisessa sääntelyssä on poikkeuksellisten olosuhteiden mekanismi. EU:ssa komission arvion ja neuvoston päätösten pohjalta on mahdollisuus poikkeuksiin voimakkaasti muuttuneessa toimintaympäristössä.

Uusia(kin) finanssipolittiisia sääntöjä voi kritisoida monin hyvinkin perustein. Lopulta aika näyttää tukevatko ne aiempia sääntöjä paremmin kestävän finanssipolitiikan harjoittamista. Sääntöjen noudattamiseen pohjautuvista laskelmista tuleva suuri sopeutustarve on kuitenkin ensijassa seurausta valtiontalouden tulojen ja menojen pysyvästä epäsuhdasta.

Sopeutuksessa tarkasteltava sekä määrää että laatua

Julkisen talouden sopeutuksen määrä on siinä määrin mittava, että tarvitaan sekä verojen korotuksia että menojen leikkauksia. Mikäli sopeutus tehtäisiin nykyisessä toimintaympäristössä lähes pelkästään veroja kiristämällä, vaarana olisi talouskasvun tukehtuminen kasvavan verotaakan puristuksessa. Toisaalta lähes pelkästään menoleikkauksilla tehtävä sopeutus helposti johtaa julkisten palvelujen ja sosiaaliturvan heikkenemiseen tavalla, joka heikentää ihmisten hyvinvointia kestämättömällä tavalla. Sillä, kohdistetaanko verojen korotukset ja menojen leikkaukset suoraan valittuun politiikkainstrumenttiin tai vaihtoehtoisesti niiden reaaliarvoon verotaulukoiden tai menojen indeksejä jäädyttämällä, ei ole lähtökohtaisesti vaikutusta julkisen talouden tasapainoon eikä

hyvinvointivaikutuksiin. Indeksijäädytykset ovat yksi tapa saattaa muutos voimaan asteittain ja siten antaa sopeutumisaikaa niille, joita päätös koskee. Lisäksi indeksoinneista luopuminen johtaisi todennäköisesti menojen suurempiin vaihteluihin eri hallituskausien välillä, koska myös reaaliarvon ennallaan säilyttäminen vaatisi erillisen päätöksen.

Vaikka sopeutustarve on huomattava, liian suuri sopeutusurakka yhdellä vaalikaudella kääntyy itseään vastaan. Mitä suurempi on sopeutuksen määrä, sitä vaikeampi on rajoittaa sopeutus pääosin sellaisiin toimiin, joilla on vain maltillinen negatiivinen vaikutus kotimaiseen kysyntään ja ihmisten hyvinvointiin, ja jotka sitä myöten vahvistaisivat julkista taloutta kestävästi. PTT:n arvion mukaan vaikeudet alkavat kasautuvat nopeasti, jos sopeutustaso nettona ylittää sopeutushaarukan alarajana pidetyn 8 miljardia euroa.

Talouskasvun ja kotimaisen kysynnän osalta on hyvä huomata, että useita julkisia menoeriä ollaan vaikeasta julkisen talouden tilanteesta huolimatta hyvin perustein kasvattamassa. Sopeutustoimia arvioidaan suhteessa siihen uraan, jossa osa julkisista menoista kasvaa merkittävästi. Sote-menojen kasvu on ensi vaalikaudella ilman uusia poliittisia päätöksiä jopa lähes 3 miljardia euroa. Puolustusmenojen kasvu on nykyisen suunnitelman mukaan myös noin 3 miljardia. Sopeutustarve onkin paljolti seurausta tarpeesta kasvattaa näitä kahta menoluokkaa. Varsinkin puolustusmenojen lisäystarve on ollut ennakoimaton, ja kun sote-menojen kasvun hillitsemisessä ollaan pahasti jälkijunassa, seurauksena on poikkeuksellisen suuri sopeutustarve seuraavalla hallituskaudella.

Hyvin perusteltujen menolisäysten lisäksi valtion korkomenot ovat kasvussa. Korkomenot ovat Suomen kansantalouden näkökulmasta paljolti kustannus, koska merkittävä osa valtion velasta on ulkomaalaisten sijoittajien hallussa. Korkomenojen kasvu on seurausta sekä suuresta velkaantumistarpeesta että olemassa olevan velkakannan korkojen päivittymisestä aiempaa korkeammalle tasolle. Vuotuisten korkomenojen voi arvioida kasvavan yli kaksi miljardia euroa seuraavan hallituskauden aikana. Vaikka korkotason tuleviin muutoksiin liittyy merkittävää epävarmuutta, kansainvälisen korkotason merkittävästä laskusta on tuskin toivoa. Aiemmin nähty hyvin matala korkotaso oli seurausta toisen maailmansodan jälkeen syntyneistä vielä silloin työikäisistä globaalisti suurista ikäluokista ja heidän elinkaarisäästämisestään sekä samanaikaisista hyvin maltillisista investoinneista. Nyttemmin suuret ikäluokat ovat

eläköityneet ja ikäluokat pienentyneet, mikä on vähentänyt säästämistä ja lisännyt kustannuspaineita. Ilmastopolitiikka, tekoälykehitys ja dramaattisesti heikentynyt turvallisuustilanne lisäävät investointitarpeita. Kun vielä velkaantumiskehitys on monessa maassa hyvin nopeaa, korkotason on syytä olettaa pysyvän jatkossakin aiempaa selvästi korkeammalla tasolla.

Suomen valtionlainojen reaalikorko on tällä hetkellä kahden prosentin inflaatio-oletuksella edelleen maltillinen noin 1,5 prosenttia, ja korkoero Saksaan on noin 40 korkopistettä. Toistaiseksi merkittävin tekijä korkoeron kasvulla tällä vuosikymmenellä on ollut Venäjän hyökkäys Ukrainaan, minkä tulkittiin kasvattaneen Suomen riskejä Venäjän naapurina. Valtionvelan nopea kasvu ei ole toistaiseksi merkittävästi näkynyt korkoerossa. Jotta Suomen valtionlainojen korkoero pysyy jatkossakin kohtuullisena verrattuna turvallisimmaksi koettuun eurooppalaiseen lainapaperiin - ainakin toistaiseksi Saksaan - velkaantumisen hallinnan pitää olla pitkäjänteisesti uskottavaa.

Kokonaisuuden hallinta on ratkaisevaa

Tässä kirjoituksessa pohdittavien toimenpiteiden lisäksi on tietenkin joukko muita toimia. Ongelmaksi nousee sopeutuksen määrän kasvaessa kokonaisuuden hallinta, jotta vältetään tilanne, jossa kokonaisuus on kestävän julkisen talouden vahvistamisen näkökulmasta vähemmän kuin osiensa summa. Kokonaisuuden hallinnan kannalta bruttosopeutuksen tason olisi lisäksi hyvä olla tavoiteltavaa nettosopeutustasoa noin miljardi euroa suurempi, jotta uusilla panostuksilla voidaan varmistaa velkaantumisen hillitseminen kestävällä tavalla. Panostusten kohteet määräytyvät lopullisen sopeutuskokonaisuuden mukaan. Esimerkiksi koulutus ja vanhushoiva ovat sektoreita, joista ei voida ainoastaan leikata, vaan panostusten painopistettä pitää muuttaa, jotta talouskasvua voidaan vaalia ja Suomea uudistaa kestävästi. Lisäksi yritysten verotusta ja pitkäaikaistyöttömyyttä on tärkeä tarkastella myös talouskasvun näkökulmasta.

Seuraavassa käsitellään niitä elementtejä, joista mittava sopeutuskokonaisuus voisi koostua. Kyse ei ole yksityiskohtaisesta kokonaisuudesta, koska sen tulee lopulta heijastaa niitä arvoja, joita seuraavan hallituksen puolueet edustavat. Lisäksi sopeutuksen taloudelliset vaikutukset ovat riippuvaisia valitusta kokonaisuudesta, minkä seurauksena

kokonaisvaikutus voi olla enemmän tai vähemmän kuin osiensa summa. Yksittäinen toimenpide voi hyvinkin puolustaa paikkaansa yhdessä kokonaisuudessa, mutta jossakin toisessa kokonaisuudessa olla talouskasvua ja hyvinvointia selvästi heikentävä.

Sopeutuselementtejä arvioidaan erityisesti sen perusteella, kuinka hyvin ne potentiaalisesti vähentävät julkista velkaantumista pitkällä aikavälillä. Lisäksi keskeinen arviointikriteeri on sopeutuksen mahdolliset negatiiviset vaikutukset hyvinvointiin pitkällä aikavälillä. Tästä esimerkki on esimerkiksi leikkaukset lähipalveluista perusterveydenhoidossa, mikä voi lisätä erikoissairaanhoidon kustannuksia pitkällä aikavälillä ja siten lopulta julkista velkaa. Silloin uhkana olisi joutua sopeutustoimien noidankehään.

Sopeutuksessa tarvitaan myös verojen korotuksia

Valtion verotulokertymä oli vuonna 2025 noin 65 miljardia euroa. Suurimmat kertymät tuloutuivat arvonlisäverosta, noin 23 miljardia, ja ansio- ja pääomatuloveroista, noin 26 miljardia euroa. Vaikka ilman verotuksen kiristämistä kestävä julkisen talouden vahvistaminen on hyvin vaikeata, pitää huomata, että Suomen talouskasvun ongelmat tuskin ratkeavat verotusta kiristämällä. Lisäksi verotuksen kehittämisessä on hyvä aina ensin tarkastella olemassa olevia veroja, koska uusissa veroissa on oikeudellisiin kysymyksiin ja taloudellisiin vaikutusarvioihin liittyviä epävarmuuksia.

Henkilöiden tuloverotusta ei pidä jättää sopeutuksen ulkopuolelle

Suurena veroluokkana progressiivista valtion ansiotuloveroa ei tulisi rajata sopeutustoimien ulkopuolelle. Ansiotuloverojen kiristys kuitenkin heikentää työnteon kannusteita ja on siten haitallista talouskasvulle. Tämän vuoksi ansiotulojen verotuksen kiristymisen pitäisi olla maltillista. Liikkumatilaa ansiotulojen kiristämiseen voisi antaa veroluonteisten maksujen pienentäminen karsimalla eläkejärjestelmän rönsyjä ja kotitalousvähennyksen määrän rajoittaminen. Eläkejärjestelmän rönsyjä tarkastellaan erikseen menopuolen sopeutusten analyysissä.

Kotitalousvähennys on ollut jo vuosituhannen alun Paavo Lipposen hallituksesta lähtien osa suomalaista verojärjestelmää. Vähennyksen määrää ja sisältöä on kuitenkin sen olemassaolon ajan muutettu lähes jokaisen hallituksen toimesta. Kotitalousvähennyksen olemassaolo saattaa vähentää harmaata taloutta, mutta se on määrältään jo liian suuri. Kotitalousvähennyksen määrää voisi karsia ja sen käyttöä kohdistaa enemmän esimerkiksi tukemaan ikäihmisten kotona-asumista. Tämä parantaisi riittävän toimintakyvyn omaavien ikäihmisten hyvinvointia ja säästäisi julkisia varoja, kun kalliita asumisratkaisuja sisältävän hoivan tarve vähenee.

Eläkkeiden verotuksen kiristäminen on perusteltua sekä talouspoliittisesti että sukupolvien oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Eläketulon

verotuksen kiristyksillä on vain pieni negatiivinen vaikutus talouskasvuun. Myös eläkeläisten pitää kantaa kohtuullinen osuus julkisen talouden sopeutuksesta, ja pidämme verotusta indeksijäädytyksiä parempana keinona. Eläketulon veronkiristyksiä voidaan kohdentaa halutulle tulotasolle eläketulovähennyksen ja eläketulon lisäveron avulla. Sosiaalisten ongelmien välttämiseksi veronkorotukset tulisi tehdä ensisijaisesti suurien eläkkeiden lisäveron määrää kasvattamalla ja ennen kaikkea tulorajaa laskemalla. Jos eläketulon lisäveron kiristyksellä tavoitellaan merkittäviä lisäverotuloja, tuloraja tulisi laskea koskemaan vajaan 40 000 euron vuosieläkkeitä nykyisen 60 000 euron sijaan.

Pääomaveroa muutettiin viime vuosikymmenellä useita kertoja ja usealla eri tavalla. Nyttemmin muutostahti on hidastunut, mitä voi pitää positiivisena kehityksenä. Mikäli pääomaveroon päädytään esittämään merkittäviä muutoksia seuraavalla hallituskaudella, niiden tulisi olla täydentävä osa jotakin isompaa verotuksen tehokkuutta parantavaa uudistusta. Toki voidaan harkita erillisiä pieniä korotuksia suoraan pääomaveroon, mutta pitää huomata, että verokertymä on siinä määrin pieni, että pienillä muutoksilla ei saada merkittävästi lisää verotuloja. Pienen verokertymän kasvun tavoittelun haittapuolena on verotuksen ennakoitavuuden heikentyminen.

Hyödyntäen verovähennysten karsimista, veroluonteisten maksujen pienentämistä ja eläketulojen verotuksen kiristämistä tuloverotuksella voitaisiin tavoitella 1–2 miljardin euron lisäystä verotuloihin ilman, että talouskasvu vaarantuisi. Toki tuloverotus ja sen kohdistaminen eri väestöryhmiin ja tuloluokkiin on paljolti poliittinen arvokysymys.

Alennetuissa arvonlisäverokannoissa piilee potentiaalia

Yleinen arvonlisäverokanta on jo siinä määrin korkealla tasolla, että korotusvara on vähäinen. Toisaalta yleinen alv tuottaa paljon verotuloja, joten pienilläkin muutoksilla saavutetaan merkittävä verokertymä.

Suurin potentiaali on alennetuissa alv-kannoissa. Alennetut alv-kannat ovat harvoin tehokas tapa käyttää julkisia varoja toivotun yhteiskuntapoliittisen tavoitteen saavuttamiseksi. Klassinen esimerkki on ruuan alennettu alv, joka pienentää myös hyvin suurituloisten ihmisten

ruokalaskua. Ruuan alennettu alv on verokertymävaikutuksiltaan alennettujen kantojen suurin erä, vajaat kaksi miljardia euroa, jos laskenta-oletukseksi otetaan yleinen alv-kanta. Ruuan osuus pienituloisten kotitalouksien menoista on huomattavasti suurituloisia kotitalouksia isompi, joten huomattava korotus olisi kaikissa tapauksissa ongelmallinen. Jos sosiaaliturvan indeksien jäädytys on merkittävä osa menopuolen sopeutusta, tilanne on sosiaalipoliittisesti vieläkin haastavampi. Merkittävä ruuan alv:n kiristys vaikeuttaa pienituloisten kotitalouksien tilannetta tavalla, joka olisi sekä sosiaalipoliittisesti että talouspoliittisesti hyvin haastava.

Arvio alennettujen alv-kantojen mahdollisuuksista on esitetty osana sosiaaliturvan indeksin jäädyttämisen tuottopotentiaalia.

Valmisteveroissa on korottamisen varaa

Tupakka- ja alkoholivero on sidottu indeksiin, joten niiden verotaso seuraa automaattisesti inflaatiota. Oluen verotus kuitenkin sidottiin indeksiin alennetulla tasolla, joten indeksitarkastuksen lisäksi siihen tulisi kohdistaa erillinen veronkorotus. Alkoholipolitiikan murrosvaiheessa muutoin tulisi pitäytyä erillisistä veronkorotuksista.

Fossiilisten polttoaineiden suosiminen ei ole perusteltua ilmastopolitiikan eikä strategisen autonomian näkökulmasta. Jälkimmäisestä on saatu taas muistutus Iranin sodan nostaessa fossiilisten polttoaineiden hintaa. Liikennepolttoaineiden vero määritellään sentteinä litraa kohti. Bensiinin valmistevero on pidemmän aikavälin tarkastelussa reaalisesti jopa laskenut. Nyttemmin veronalennuksia on perusteltu erillisen sekoitevelvoitteen aiheuttamilla kustannuspaineilla. Sekoitevelvoitteen tasojen säätäminen kunkin hallituksen toimesta uudestaan vaikeuttaa merkittävästi yritysten mahdollisuuksia investoida uusiutuvien komponenttien tuotantoon. Sekoitevelvoitteen osalta tilanne pitäisi vakiinnuttaa, ja liikennepolttoaineiden verotusta korottaa vähintään yhdenmukaistetun kuluttajahintaindeksin nousun verran.

Liikennepolttoaineiden veronkorotusta voi perustellusti kritisoida siitä, että se nostaa ajetun kilometrin kustannusta samalla tapaa hyvien joukkoliikenneyhteyksien varrella ja maaseudulla, jossa ei ole enää juuri lainkaan jäljellä joukkoliikennettä. Inflaatiota vastaavan veronkorotuksen

lisäksi tulisikin aloittaa valmistelu kilometriperusteisesta verosta, mutta ensi vaalikaudelle tästä tuskin on vielä saatavissa verotuloja. Tämän lisäksi pitäisi nostaa vuotuista ajoneuvoveroa kaikkien autojen, myös sähköautojen, osalta.

Valmisteverojen päätösperäisistä toimenpiteistä olisi mahdollisuus saada verotuloja lisää yli 0,5 miljardia euroa.

Yritysverotuksen ja yritystukien huomioiminen osana sopeutuskokonaisuutta

Yritysverotuksessa olennaista on ennakoitavuus

Yritysten toimintaympäristön kehittämisessä pitää tunnistaa kotimainen omistajuus ja yritysten moninaisuus. Yritysten ja osuuskuntien kotimaiset omistajat tunnistavat Suomen voimavarat ja kehitysmahdollisuudet paremmin kuin etäällä toimivat ulkomaiset pääomasijoittajat.

Kotimaisen omistajuuden vahvistamisen myötä investoinneista ja niistä syntyvästä arvonlisästä suurempi osa kirjautuu Suomeen ja vahvistaa veropohjaa pitkäjänteisesti. Siksi kotimaisen omistajuuden varmistaminen myös nopeasti kasvavissa yrityksissä merkittävän kansainvälisen läpimurron kynnyksellä on ensiarvoisen tärkeätä. Käytännössä tämä edellyttää Suomessa yksityisten sijoittajien ja julkisten vallan toimijoiden (eläkeyhtiöt, Suomen teollisuussijoitus) yhteistyötä. Lupaavia ensiaskeleita on jo otettu, mutta toimenpiteitä pitää pystyä jatkamaan ja laajentamaan.

Yritysverotusta tulee kehittää vastaamaan alati muuttuvan talouden tarpeita. On kuitenkin ensiarvoisen tärkeää, että yritystoimintaan kohdistuva verotus on ennakoitavaa. Kansainvälisesti vertaillen yritysten kohtaaman verotaakan pitää olla kilpailukykyinen verrattuna keskeisiin verrokkimaihin. Ennakoitavuuden vähimmäisedellytys on, että jo hallitusohjelmassa linjataan keskeiset yritystoimintaan tulevat muutokset vaalikauden aikana. Yllättävät muutokset hallituskauden aikana ovat myrkkyä investoinneille. Parhaassa tapauksessa esimerkiksi kansainvälisesti

kilpailukykyisestä yritysverotuksesta muodostuu kansallinen linja, johon yritykset voivat luottaa yli vaalikausien.

Yhteisöveron alentaminen tulisi perua

Tällä hetkellä voimassa olevan yhteisöverontason arvioidaan olevan tasoltaan kansainvälisesti kilpailukykyinen, vaikka vertailu ei ole suoraviivaista eri maiden erilaisten veromallien vuoksi. Yhteisöveron alentaminen lisää taloudellista toimeliaisuutta. Veronalennus kohdistuu kuitenkin jo tehtyihinkin voitollisiin investointeihin, mikä heikentää toimenpiteen tehokkuutta. Yhteisöveron alentamisen seurauksena Suomen osuus kansainvälisistä investoinneista kasvaa, mutta jos vaikutus olisi merkittävä, vahvan julkisen talouden omaavat keskeiset pohjoismaiset kilpailijamaat varmasti laskisivat omaa verotustaan siinä määrin, että vaikutus katoaisi. Kansainvälisesti kilpailukykyinen verotus on tärkeää kaikille yrityksille, mutta uusiin ja paljon riskiä ottaviin yrityksiin pitää kiinnittää erityistä huomiota, ja yhteisöveron lasku ei ole siihenkään tehokas toimenpide. Kun lisäksi ottaa huomioon Suomen julkisen talouden kriittisen tilanteen, ja siitä seuraavan suuren sopeutustarpeen, näillä perusteilla kokonaisharkinnan pohjalta yhteisöveron alentaminen pitäisi perua osana sopeutuskokonaisuutta.

Tätä suositusta voi perustellusti kritisoida verotuksen poukkoilevuuden näkökulmasta. Tämän vuoksi yhteiskunnallisessa keskustelussa tulisi keskeisten toimijoiden tuoda esille tahtotila siitä, miten asian suhteen pitäisi edetä. Samassa yhteydessä olisi hyvä signaloida sitoutuminen kansainvälisesti kilpailukykyiseen yhteisöverokantaan.

Yhteisöveron alennuksen peruminen vahvistaa julkista taloutta yli puolella miljardilla eurolla.

Listaamattomien yritysten verotusta uudistettava kasvua paremmin tukevaksi

Listaamattomien yritysten verotus tulisi uudistaa paremmin talouskasvua tukevaksi. Yrityksen verotuksen määräytyminen nettovarallisuuden mukaan ei johda parhaaseen mahdolliseen lopputulemaan kasvun kannalta. Uudistamalla listaamattomien yritysten verotusta olisi mahdollista parantaa yritysten kannusteita investoida.

Kokonaisuutena yritysten ja yritysten omistajien verotusta ei pitäisi yhteisöveron ennalleen palauttamista lukuun ottamatta kiristää.

Yritystoimintaan liittyvästä riskin ottamisesta pitää palkita. Listaamattomien yritysten verotuksen uudistaminen antaa noin 0,5 miljardin euron mahdollisuuden rakentaa uudenlainen kasvua pitkällä aikavälillä paremmin tukeva kokonaisuus ilman lyhytaikaistakaan kuoppaa verotulokertymässä.

Yritystukikeskustelu kaipaa realismia kaikkiin suuntiin

Suomalaisen talouspoliittisen keskustelun erityispiirre on ikuinen puhe yritystuista ja tehottomien yritystukien karsimisesta. Onneksi on saavutettu parlamentaarinen sopu t&k-menojen kasvattamisesta, mikä on välttämätön ehto arvonlisän merkittävälle kasvulle. Toimintaympäristö on tällä vuosikymmenellä muuttunut ja valtiot kilpailevat erilaisilla valtiontukipaketeilla yritysten investoinneista. Suomen pitää menestyä muuttuneessa tilanteessa, ja tällä vaalikaudella lanseerattu ilmastoneutraaliin talouteen siirtymistä tukeva investointien verokannustin on yritys tasapainoilla julkisen talouden haasteiden ja yritystukikilpailun välillä.

Yritystukikeskustelussa on monia ongelmia. Yksi ongelma on yritystuiksi listattavien toimien laaja määritelmä. Haitallisten ja tehottomien yritystukien arvioidaan muodostavan useiden miljardien eurojen kokonaisuuden. Tämä luo käsityksen runsaudensarvesta, josta olisi mahdollista saavuttaa pienellä vaivalla suuria säästöjä. Todellisuudessa monet yritystuiksi listattavat toimet ovat keskeinen osa suomalaista vero- ja elinkeinopolitiikkaa, ja niiden poistaminen vaatisi moniosaisia ratkaisuja, siirtymäaikoja ja/tai suurempien politiikkakokonaisuuksien uudistamista. Kun talouspoliittisiin perusteisiin lisätään monille yritystuille asetetut yhteiskuntapoliittiset perusteet, karsimisyritysten lopputuloksena on aina ollut hyvin vaatimaton kokonaisuus. Jotta asiassa päästäisiin eteenpäin, eri yritystukien erityispiirteet pitäisi selventää ja suoraviivaisen etenemisen mahdollisesta suuruusluokasta antaa realistisempi arvio. Lisäksi hallitusohjelmaa rakentaessa pitäisi huomioida toimenpiteet, jotka madaltaisivat kynnystä tehottomien yritystukien karsimiseen. Lopulta realistinen tavoite pitäisi lunastaa, koska ikuinen puhe yritystukileikkauksista synnyttää yritystoiminnan kehittämisen kannalta haitallista epävarmuutta.

Lisäksi uusien tukien lanseerauksen kynnystä pitäisi nostaa. Uuden yritystuki-instrumentin pitäisi todennettavasti vahvistaa julkista taloutta pitkällä aikavälillä, mutta julkisen talouden suurten haasteiden vuoksi vaikutusten pitäisi realisoitua merkittäviltä osin jo ensi vaalikaudella. Uusien yritystukien seireeninkutsu on edelleen ilmeisen houkutteleva.

Esimerkiksi fossiilisen energian väliaikaiset hintapiikit ja datakeskusten lumo ovat Suomessa ja kansainvälisestikin saaneet aikaan laajan talouspoliittisen keskustelun uusien tukimuotojen tarpeesta, vaikka ne eivät vahvistaisikaan julkista taloutta lyhyellä tai pitkällä aikavälillä.

Nykyiset maataloustuet ovat osin tuotantoa säilyttäviä ja hidastavat välttämätöntä rakennekehitystä. EU:n yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) uudistuksen valmistelu ja kotimaisen maatalous- ja ruokapolitiikan linjaukset tulee sovittaa tiiviisti yhteen, jotta kansalliset tavoitteet, kansallinen rahoitus ja EU-vaikuttaminen muodostavat johdonmukaisen kokonaisuuden. Kotimaassa on tärkeätä tarkastella koko ruokaketjun tulonmuodostusta ja sen jakautumista ketjun eri toimijoiden kesken. Jos alkutuotannon tulonmuodostusta markkinoilta ei pystytä vahvistamaan, ja kansallisen ja EU-tason tukikokonaisuuden yhteensovittamisessa epäonnistutaan, maatilojen tulonmuodostus voi heikentyä merkittävästi. Tämä voi johtaa pahimmillaan hallitsemattomaan rakennemuutokseen. PTT julkaisee erillisen maa- ja elintarviketaloutta koskevan politiikkasuosituksen 1.9.2026.

Kun samanaikaisesti kansainvälinen yritystukikilpailu kiristyy ja kotimaisen päätöksenteossa on ilmeiset rakenteelliset haasteensa, niin kokonaisuutena, kaikki yritystuet mukaan lukien, leikkausten voi olettaa kerryttävän nettona ensi hallituskaudella enintään 0,5 miljardia euroa.

Menoleikkauksissa indeksien jäädytys antaisi sopeutumisaikaa

Verotuksen lisäksi menojen leikkauksilla tulee olla merkittävä rooli julkisen talouden sopeuttamisessa. Vuoden 2026 valtion talousarvion 90 miljardin kokonaismenoista kaksi suurinta valtion talousarvion määrärahojen käyttökohdetta ovat terveyspalvelut noin 27 miljardia euroa ja sosiaaliturva noin 21 miljardia euroa. Suuren nettosopeutustavoitteen vuoksi on hyvin vaikea välttää näitä suuria menoeriä. Toki valintojen painotukisista on kysymys poliittisista arvovaloinnaista aivan kuten verojen osalta.

Verojen korotusten ja menoleikkausten kohdistuminen erilaisiin kotitalouksiin on keskeinen tieto sopeutuskokonaisuudessa, jossa tavoitellaan mahdollisimman pientä negatiivista vaikutusta talouskasvuun ja ihmisten hyvinvointiin. Sosiaaliturvan leikkaukset olisi hyvä tehdä pääosin indeksejä jäädyttämällä, koska se antaa kotitalouksille aikaa sopeutua. Pitää kuitenkin muistaa, että sosiaaliturvaindeksit ovat laajasti olleet jäädytettyinä jo tällä hallituskaudella, joten varsinkin perusturvan leikkausten negatiiviset hyvinvointivaikutukset voivat muodostua suuriksi. Lisäksi pitäisi ottaa huomioon mahdollinen inflaation yllättävä kiihtyminen. Vuotuisille indeksileikkauksille sosiaaliturvasta tulisikin asettaa yläraja.

Yhteensä alennetuista alv-kannoista ja sosiaaliturvan indeksien jäädytyksestä voidaan tavoitella miljardin euron julkisen talouden vahvistamista kohtuullisin hyvinvointitappioin, mutta kahta miljardia euroa lähestyvien leikkausten hyvinvointivaikutukset voisivat muodostua jo sosiaalipoliittisesti haasteellisiksi ja ne vaarantaisivat julkisen talouden kestävän vahvistamisen. Kuten muissakin arviossa, myös sosiaaliturvan leikkauksissa sopeutuskokonaisuus lopulta ratkaisee talous- ja hyvinvointivaikutukset.

Sosiaaliturvan indeksien jäädyttämisen lisäksi julkisten kulutusmenojen kasvua pitää hillitä. Tästä kertyviä säästöjä käsitellään osana tekoälyn mahdollisuuksia julkishallinnossa käsittelevää lukua. Lisäksi pitää huomata, että tavoite minimoida negatiiviset vaikutukset talouskasvuun ja

ihmisten hyvinvointiin vaikeutuu huomattavasti, jos julkisen sektorin palkkakehitys jatkuu yksityistä sektoria nopeampana.

Eläkejärjestelmän rönsyjä voi karsia

Suomessa eläkettä kertyy nykyisin myös sellaisilta kausilta, jolloin henkilö ei ole töissä. Tällaisia ovat opintojen ajalta kertyvä eläke ja ansiosidonnaisen työttömyysturvan ajalta kertyvä eläke. Opintojen ajalta kertyvän eläkkeen poistaminen tuskin vaikuttaa opiskelijoiden taloudellisiin päätöksiin, joten talouskasvuvaikutukset lyhyellä ja pitkällä aikavälillä ovat hyvin pienet. Valtiolle säästö syntyy suoraviivaisesti eläkejärjestelmään tehtävien siirtojen vähentyessä.

Taloudellisten päätösten osalta sama pätee pääosin ansiosidonnaisen työttömyysturvan ajalta kertyvään eläkkeeseen. Tämän etuuden poistamisen hyödyntäminen seuraavan hallituksen sopeutuskokonaisuudessa esimerkiksi eläkkeisiin liittyvien maksujen alentamisena ei ole kuitenkaan suoraviivaista ja vaatii huolellisen valmistelun.

Edellä mainittujen eläkkeiden karttumisen rönsyjen karsimisen lisäksi leskeneläkettä tulisi tarkastella kriittisesti. Leskeneläke on hyvin perusteltu tukimuoto puolison kuoleman jälkeisessä vaikeassa elämäntilanteessa, mutta leskeneläkkeen kestoa voitaisiin edelleen rajoittaa.

Julkista palvelutuotantoa voidaan tehostaa tekoälyn avulla

Tekoäly tulee muuttamaan talouden toimintaa merkittävästi, mutta vielä toistaiseksi muutoksen laajuutta ja muotoa on hyvin vaikea tarkasti arvioida. Tekoäly synnyttää uudenlaista työtä, mutta ensimmäisessä vaiheessa työpaikkoja voi kadota tekoälyn kehityksen seurauksena nopeammin kuin uusia syntyä. Jopa funktionaalinen tulonjako voi siirtyä pääoman suuntaan. Jos näin kävisi merkittävissä määrin, koko julkisen sektorin rahoitus, laajuus ja toiminnallisuus voivat tulla uudelleenpohdittaviksi lähitulevaisuudessa. Suomen kaltaisella korkean koulutustason ja kattavan sosiaaliturvan pohjoismaisella hyvinvointiyhteiskunnalla on

kuitenkin kaikki edellytykset selviytyä murroksesta voittajana. Uuden ajan luddiitit tuskin löytävät kotipesäänsä Suomesta.

Kommentti: Tekoäly vaatii yhteiskunnan rakenteen uudelleenarviointia. Linkki kommenttiin.

Tekoäly tarjoaa myös suuren potentiaalin julkisen palvelutuotannon tehostamiseen. Tekoälyn mahdollisuuksien hyödyntäminen julkisen talouden sopeuttamisessa ja parhaassa tapauksessa julkisen palvelujen laadun parantamisessa on vaativa, mutta ei mahdoton tehtävä. Jotta tässä onnistutaan, tekoälyn käyttöönottoa pitää johtaa määrätietoisesti ja siihen on investoitava. Lisäksi on merkittävää, missä dataa käsitellään ja kenen omistamilla sekä hallitsemilla alustoilla. Suurin haaste on määrittää vaalikauden aikana tekoälyllä korvattavien tehtävien osuus koko julkisessa palvelutuotannossa. Esimerkinomaisesti hoivaan liittyvä hallintotyö, lupaprosessit ja säädösvalmistelun eri vaiheet (tiedonkeruusta lopputuotteen käännöksiin) ovat toimintoja, joissa tehostamisen potentiaali on suuri. Kaikkea tuottavuuden parantumista ei ole perusteltua ulosmitata säästöinä, vaan esimerkiksi hoivapalveluissa on tarkoituksenmukaista siirtää osa esimerkiksi kirjauskäytäntöjen työajansäästöistä vanhusten hoiva-ajan lisäämiseen.

Tuottavuuden kasvun nopeutuminen tapahtuu osin työtehtäviä vähentämällä. Tämän ei kuitenkaan tarvitse merkitä laajoja irtisanomisia julkisella sektorilla, koska ensi vaalikaudella eläköityvien työntekijöiden määrä on poikkeuksellisen suuri, noin 20 000 henkilöä vuosittain.

Yli 30 miljardin euron palkkasumman julkisella sektorilla säästöpotentiaali voisi olla 1–2 miljardia euroa. Jotta säästöpotentiaali realisoituisi, säästöt pitää allokoida valtion budjetissa momenttikohtaisesti. Säästöjen kohdistaminen budjetissa on kuitenkin vaativa tehtävä, joten työssä on hyvä hyödyntää laajoja rahoituskokonaisuuksia, kuten hyvinvointialueindeksiä. Kuntien osalta instrumenttina olisi kuntien valtionosuuksien leikkaukset.

Koulutus ja tutkimus ovat tärkeitä kasvun ajureita

Julkinen palvelutuotanto on keskeinen osa suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan ideaa. Laadukas ja ilmainen koulutus tukee mahdollisuuksien tasa-arvoa ja tarjoaa yrityksille osaavia työntekijöitä. Vaikka julkisen

talouden sopeutustarve on merkittävä, se ei kuitenkaan estä tarkkaan harkittuja panostuksia talouskasvun kannalta tärkeisiin kohteisiin.

Parlamentaarisesta sovusta julkisten t&k-menojen lisäämisestä tulee pitää jatkossakin kiinni. Talouskasvun kannalta väestön koulutustason nostaminen on tärkeää. Tämä edellyttää yliopistojen resurssien lisäämistä. Yhtenä keinona rahoittaa koulutustason nousu on muuttaa korkeakoulutus osin maksulliseksi. Jos tähän ratkaisuun päädyttäisiin, pitäisi kuitenkin huolehtia siitä, että korkeakoulutuksen esteeksi ei nouse nuoren tulojen tai varallisuuden puute, mikä edellyttäisi stipendijärjestelmän kehittämistä. Suuret lukukausimaksut eivät sovi suomalaiseen yhteiskuntaan. Kuitenkin ainakin toisen korkeakoulututkinnon suorittaminen muuttaminen osittain maksulliseksi olisi perusteltua. Nuorten kouluttamisen ohella tekoälymurros lisää täydennyskoulutuksen tarvetta, mikä tulee huomioida määrärahoissa.

Puolustusmenojen kasvu on nopeaa tai vielä nopeampaa

Maanpuolustuksen määrärahoja on suunniteltu lisättävän 5 prosenttiin BKT:stä vuoteen 2035 mennessä. Nykyisen suunnitelman mukaan jo vuoteen 2029 mennessä puolustusmenojen suhde BKT:seen nousee 3 prosenttiin. Seuraavan hallituskauden aikana menojen kasvun on suunniteltu kasvavan yli 3 miljardia euroa ja asettuvan 10 miljardin euron tuntumaan. Tämä Nato-jäsenyyteen liittyvä sitoumus on luonteeltaan pysyvä, joten näiden menojen kasvu pitää ottaa huomioon pitkän aikavälin sopeutuslaskelmissa.

Nykyisessä turvallisuuspoliittisessa tilanteessa on riski, että turvallisuustilanne heikkenee nopeammin kuin puolustusmenojen kasvu-uraa suunnitellessa on arvioitu. Poikkeamiseen suunnitellulta kasvu-uralta pitää olla erittäin painavat ja konkreettiset perusteet, ja siihen pitää turvautua vasta äärimmäisessä hädässä. Tämän hetken turvallisuustilanteessa on vielä vaikea tunnistaa tällaisia perusteita. Lisäksi pitää muistaa, että kokonaisturvallisuus koostuu muustakin kuin aseellisesta maanpuolustuksesta. Jos puolustusmenoja kuitenkin on lopulta pakottavista syistä lisättävä suunniteltua enemmän ja nopeammin, tällainen lisäys voidaan tulkita väliaikaiseksi menolisäykseksi, joka voidaan rahoittaa velanottoa

lisäämällä. Tällaisessa äärimmäisessä tilanteessa on myös ilmeistä, että kotimaiset ja EU-tason sääntelykehikot sopeutuvat olosuhteisiin.

Puolustusmenojen kasvu tukee talouskasvua vain siinä määrin kuin se lisää kotimaista kysyntää. Pitää kuitenkin muistaa, että puolustushankinnat tehdään sotilaallisen suorituskyvyn perusteella, ja talouspolittiiset perusteet ovat toissijaisia.

Kommentti: Puolustusmenojen vaihtoehtoiskustannus on korkea, mutta puolustusvienti voi toimia kasvuajurina. Linkki kommenttiin.

Puolustusmenojen 5 prosentin sitoumukseen kuuluvaa suoraan aseelliseen maanpuolustukseen liittymätöntä 1,5 prosentin osaa on kokonaisharkinnassa perusteltua käyttää t&k-menojen kasvattamiseen. Tähän voidaan suunnata myös niitä menolisäyksiä, joita budjetoidaan 4 prosentin t&k-tavoitteen saavuttamiseksi.

Sote-menojen kasvua pitää hillitä

Hyvinvointialueiden rahoitustaso vuonna 2027 on yli 27 miljardia euroa. Ne kasvavat noin 3 miljardia euroa ensi hallituskauden aikana, josta alle miljardi euroa tulee palvelutarpeen kasvusta ja loput kustannusten nousta.

Julkisen talouden vahvistaminen kestävällä tavalla on hyvin haastavaa, mikäli noin 30 prosenttia valtion menoista kattava menoluokka sivuutetaan kokonaan. Väärin mitoitetut säästöt voivat kuitenkin rapauttaa luottamuksen julkisen palvelutuotannon laatuun. Jos työssäkäyvät lapset lisäävät merkittävästi vanhempiensa arjen hoivaa, heidän (käytännössä yli 50-vuotiaiden naisten) työn tarjontansa voi pienentyä, mikä heikentäisi talouskasvua ja pienentäisi verotuloja.

Sote-menojen osalta ennaltaehkäisevän työn painoarvoa pitää lisätä, mikä tarkoittaa perusterveydenhoidon pääsyyn parantamista. Terveyskeskusten tulisi edelleen olla julkisesti rahoitettujen terveyspalvelujen portinvartijoina. Lisäksi monia sote-palvelujen kokonaisuuksia voidaan parantaa ja tehostaa nopeasti kehittyvää tekoälyä hyödyntämällä. Jotta ennalta ehkäisevän terveydenhoidon ja tekoälyn hyödyt realisoituvat julkisen talouden vahvistumisena jo seuraavalla hallituskaudella, se

edellyttää päätösperäistä hyvinvointialueiden rahoituksen kasvuvauhdin hidastamista.

Vaikka eri hoivamuotojen kustannustehokkuutta pitää tarkastella kriittisesti, tulee kuitenkin kiinnittää huomio palvelutarjonnan laadun ja määrän vaikutuksiin vanhusväestön hyvinvointiin ja toimintakykyyn koko loppuelinkaaren aikana. Väärin mitoitetut ja kohdistetut välittömät säästöt voivat vanhusten toimintakyvyn heikentymisen seurauksena lisätä hoivan tarvetta.

Merkittävin sote-palvelujen säästöpotentiaali on osa laajempaa julkisen sektorin tekoälyn hyödyntämisen kokonaisuutta. Tämän lisäksi sote-sektorin rahoituksessa huomio pitää kiinnittää yksityisten terveyspalveluiden Kela-korvauksiin. Yksityisten terveyspalvelujen Kela-korvaus on julkisten varojen käytön näkökulmasta tehoton tapa parantaa hoitoon pääsyä, ja sen käyttöä pitäisi merkittävästi rajoittaa.

Asuntopolitiikassa pitää välttää poukkoilua

Asuntopolitiikan keskeiset politikkainstrumentit ovat asumistuet ja julkisesti tuettu asuntotuotanto, mitkä ovat pikemminkin toisiaan täydentäviä tukimuotoja kuin toistensa vaihtoehtoja. Molemmat politiikkainstrumentit ovat tulonsiirtoja. Niitä tulisi kehittää yhdessä, jotta asetetut politiikkatavoitteet saavutettaisiin mahdollisimman kustannustehokkaasti. Kustannustehokkuus edellyttää myös pitkäjänteisyyttä ja ennustettavuuden lisäämistä strategisissa kysymyksissä kuten asunnottomuus sekä julkisesti tuetun asuntotuotannon rahoitus ja rooli osana kotitalouksien asumisen tukemista.

Kommentti: Asuntopolitiikan keskeisiä kysymyksiä tulevalla hallituskaudella. Linkki kommenttiin.

Tutkimustietoon perustuva kustannustehokas välineiden valinta tavoitteiden saavuttamisessa mahdollistaisi järjestelmän vaikuttavuuden parantamisen ja olisi varmin tapa saada aikaan kestäviä julkisten menojen säästöjä verrattuna poukkoiluun eri hallituskausien välillä.

Valtion takaukset ara-lainoissa on laskettu mukaan julkiseen velkaan vuodesta 2022. Muutos lisäsi valtion velkaa noin 15 miljardia euroa ja kasvatti valtionvelan BKT-osuutta noin 6 prosenttiyksikköä. Tällä

hetkellä takauskanta on noin 20 miljardia euroa. Vaikka täytetakauksissakin on aina riski, riskin suuruudesta kertoo jotakin se, että yhteisöille myönnetyistä lainoista ei maksettu lainkaan takauskorvauksia vuonna 2025. Koska EU:n sääntelykehikossa 90 prosentin julkisen velan BKT-tasolla on oma merkityksensä, ara-tuotannon takauspäätöksiä joudutaan tekemään jatkossa hyvin ahtaassa liikkumatilassa. Tämä on ongelma, koska ara-tuotannolla on oma paikkansa suomalaisessa asumisen tukemisen kokonaisuudessa, eikä toistaiseksi ole myöskään kehitetty paremmin asuntorakentamisen suhdannevaihtelua potentiaalisesti tasaavaa instrumenttia. Rahoitusmallin erityispiirteitä tulisikin kehittää tavalla, joka mahdollistaisi takauksien myöntämisen ilman kielletyn valtiontuen riskiä. Pahimmillaan puutteelliset asuntopolitiikan instrumentit johtavat vakaviin sosiaalisiin ongelmiin ja ihmisten hyvinvoinnin laskuun.

Väylähankkeiden rahoitus uuden edessä

Väylärahojen osalta menoja on tällä hallituskaudella leikattu kehysbudjetoinnin sisältä, mutta lisätty erillisestä 4 miljardin investointipaketista. Esimerkiksi väylähankkeiden kehittämisrahoja on leikattu vuoden 2027 tasossa 250 miljoonaa euroa. Tämän seurauksena uusien leikkausten kohdentaminen väylähankemomenteille aiheuttaisi potentiaalisia ongelmia uusien tuotannollisten investointien edellyttämille väylähankkeille. Lisäksi pitää muistaa, että EU:n nettomenopolku ei anna enää tilaa jo useammilla hallituskausilla nähdyille investointipaketeille.

Kehitysyhteistyön rahoituksesta voidaan leikata enää rajallisesti

Vaikka Suomi on sitoutunut sekä YK:ssa että EU:ssa nostamaan kehitysyhteistyövaransa 0,7 prosentin bruttokansantulo-osuutta vastaavalle tasolle, kansainvälisen toimintaympäristön muutos ja julkisen talouden suuret alijäämät ovat tosiasiallisesti muuttaneet tilanteen. Valtion budjetissa osoitetaan kehitysyhteistyöhön määrärahoja kaikkiaan noin miljardi euroa, josta hiukan alle puolet on ulkoministeriön hallinnoimia varoja.

Tämä on noin 0,3 prosenttia BKT:sta. Venäjän hyökkäyssodan seurauksena Ukrainaa on tuettu myös kehitysapuvaroista.

Kehitysyhteistyövaroja on leikattu useita kertoja. Taso on jo matala, mutta vaikka kansainvälisistä sitoumuksista on käytännössä luovuttu, koko tuen nollaamista tuskin voi pitää mahdollisena vaihtoehtona. Toisaalta leikkausten vaikutukset talouskasvuun ja hyvinvointiin kotimaassa ovat hyvin pienet. Näillä perusteilla kehitysavun tulisi olla osa sopeutuskokonaisuutta. Potentiaali on kuitenkin selvästi alle 0,5 miljardia euroa.

Politiikka siirtää painopisteitä

Edellä käsiteltyjen isompien kokonaisuuksien lisäksi on aina joukko pienempiä sopeutustoimia, jotka heijastavat uuden hallituksen poliittisten painotusten eroja edeltäjään verrattuna. Näiden painopistemuutosten seurauksena on mahdollista muuttaa verotusta ja leikata menoja suuruusluokaltaan 0,5–1 miljardia euroa.

Kommentit

Pitkäaikaistyöttömyyden purkaminen vahvistaa kasvun edellytyksiä

Henna Busk

Suomen työttömyysaste on noussut korkeaksi, ja erityistä huolta aiheuttaa työttömyyden pitkittyminen. Pitkittyvät työttömyysjaksot rapauttavat osaamista, heikentävät työmarkkinakontakteja ja vaikeuttavat työllistymistä myös talouden elpyessä. Samalla kasvaa riski, että suhdanneluonteinen työttömyys muuttuu pysyväksi rakenteelliseksi työttömyydeksi. Taloustieteessä tätä kuvataan hystereesi-ilmiöllä: tilapäinen työttömyyden kasvu voi nostaa rakenteellista työttömyyttä pysyvästi ja alentaa samalla talouden pitkän aikavälin kasvupotentiaalia (esim. Blanchard & Summers, 1987).

Talouden suhdanne on kääntymässä parempaan, mutta korkean työttömyyden jäljet voivat näkyä työmarkkinoilla pitkään. Työvoiman kysynnän vahvistuminen parantaa työllistymismahdollisuuksia, mutta pitkään työttömänä olleiden työllistyminen ei välttämättä seuraa suhdannekäännettä yhtä nopeasti. Työvoimapolitiikan yhtenä keskeisenä tavoitteena tulisikin olla varmistaa, että mahdollisimman moni pitkäaikaistyötön pääsee mukaan työmarkkinoiden elpymiseen. Kansainvälinen tutkimus viittaa siihen, että osaamista vahvistava koulutus ja yksityisen sektorin palkkatuki voivat edesauttaa pitkäaikaistyöttömien työllistymistä (esim. Card ym., 2018; Aho ym., 2025). Tilastollisia päättelysääntöjä hyödyntämällä palveluiden kohdentamisen tehokkuutta voidaan entisestään parantaa (Goller ym., 2025). TE-palvelujen siirtyminen kunnille tarjoaa uusia mahdollisuuksia parempaan kohdentamiseen, mutta samalla on huolehdittava palvelujen vaikuttavuuden seurannasta ja siitä, etteivät alueelliset erot johda työnhakijoiden eriarvoiseen asemaan.

Pitkäaikaistyöttömyyden purkaminen on sekä työllisyyspolitiikkaa että kasvupolitiikkaa: pitkäaikaistyöttömien onnistunut paluu työmarkkinoille vähentää riskiä siitä, että heikko suhdanne jättää pysyvän jäljen Suomen työllisyyteen, tuottavuuteen ja talouden kasvupotentiaaliin.

Lähteitä

Aho, S., Jespersen, M., Konle-Seidl, R., Lind Ravn, R., & Rasmussen, S. (2025). Chronic Unemployment: A New Concept for Capturing Weak Labor Market Attachment. Nordic Journal of Working Life Studies. https://doi.org/10.18291/njwls.158790

Blanchard, O. J. & Summers, L. H. (1987). Hysteresis in unemployment. *European Economic Review* 31: 288–295.

Card, D., Kluve, J. & Weber, A. (2018). What works? A meta analysis of recent active labor market program evaluations. *Journal of the European Economic Association* 16(3): 894-931.

Goller, D., Lechner, M., Pongratz, T. & Wolff, J. (2025). Active labor market policies for the long-term unemployed: New evidence from causal machine learning. *Labour Economics* 94. https://doi.org/10.1016/j.labeco.2025.102729

Tekoäly vaatii yhteiskunnan rakenteen uudelleenarviointia

Olli-Pekka Ruuskanen ja Saara Vaahtoniemi

Tekoälyn nopea kehitys ja sen leviäminen laajalti yhteiskunnassa haastaa nykyisen yhteiskunta- ja tuotantorakenteemme kestävyyden. Tässä kirjoituksessa pohditaan erityisesti, mitä haasteita tekoäly tuo julkiselle taloudelle, hyvinvointivaltion kestävyydelle ja kansalaisten digitaaliselle turvallisuudelle.

Tekoälyn arvellaan syrjäyttävän erityisesti asiantuntijatyötä ja myöhemmin robotteihin asennettuna myös suorittavaa työtä. Jos korvaavia työpaikkoja uuden teknologian syrjäyttämille työntekijöille ei löydy, johtaa tämä laajenevaan työttömyyteen, veropohjan rapautumiseen ja sosiaaliturvamenojen kasvuun. Tämän takia koko julkisen sektorin rahoitus, laajuus ja toiminnallisuus tulevat uudelleenarvioitavaksi lähitulevaisuudessa. (Dynan et al., 2026)

Arviointia vaikeuttaa tekoälyn kehityskulkuihin ja niiden julkistaloudellisiin vaikutuksiin liittyvät epävarmuudet. Sen kehitystä ohjaavat sekä tekniset innovaatiot että kansalliset ja kansainväliset poliittiset päätökset. Vaihtoehtojen ääripäinä on esitetty joko kaikissa tietokoneissa toimivia täysin hajautettuja ketteriä ja itsenäisiä tekoälymalleja tai yhden hallitsevan superälyn diktatuuria.

Tällä hetkellä tekoäly vaikuttaa moniin toimialoihin ja sitä kautta tuotantorakenteeseen. Tekoäly vaatii toimiakseen runsaasti sähköä ja se kuluttaa myös muita luonnonvaroja sekä aiheuttaa ympäristöhaittoja. Erityisesti sähkön tuotanto, sähkön siirto ja datakeskukset ovat isoja investointeja, jotka vaativat mittavia panostuksia ja syrjäyttävät muita investointeja.

Taloustieteessä on muodostunut laajasti hyväksytty näkemys hyvän verojärjestelmän rakennusosista: veroja tulisi kerätä ensisijaisesti ansiotuloista ja kulutuksesta. Työn verotuksen pitäisi olla progressiivista siten, että oikeudenmukaisuuden lisäämisestä saatavat hyödyt tasapainotetaan työn tarjontaa vääristävien tehokkuuskustannusten kanssa; kulutushyödykkeiden verotus tulisi olla laajaa ja veroasteen yhdenmukainen. Pääomatuloja tulisi verottaa siten, että se ei vähentäisi liikaa pääomanmuodostusta taloudessa. Mahdollisia negatiivisia ulkoisvaikutuksia tulisi korjata verotuksella.

Jos tekoälyä kehittävät monikansalliset yritykset pystyvät hinnoittelemaan ja siirtämään tekoälyn tuottaman tehokkuuden ja sitä kautta arvonlisän kasvun itselleen, kasvattaa tämä pääoman osuutta työn osuuden kustannuksella yhteiskunnan funktionaalisessa työnjaossa. Tämä lisää painetta nostaa ja tehostaa pääoman verotusta. Koska pääoma on liikkuvampaa kuin työ, pääoman verottaminen on usein vaikeampaa. Pääoma on perinteisesti ollutkin kevyemmin verotettua kuin työ.

Tämän takia tarvitaan uusia verotuksen muotoja, joilla tekoälyn tuotantoa ja käyttöä voidaan verottaa. Taloustieteilijät ovat esittäneet mahdollisiksi ratkaisuiksi esimerkiksi token-veroja, windfall-veroja ja robottiveroja. Näihin veroihin liittyy kuitenkin ongelma: liian suuri verorasitus voi vähentää tekoälyn kehittämistä ja siten hidastaa tulevia tuottavuushyötyjä. (Korinek & Lockwood, 2026)

Teknisen kehityksen ollessa nopeaa talous ei välttämättä kykene luomaan nopeasti uusia korvaavia työpaikkoja entisten tilalle. Tämä tulee vaatimaan sosiaaliturvajärjestelmän mukauttamista ainakin siirtymäkauden osalta. Taloustieteilijät ovatkin esittäneet, että työnsä menettäneiden työntekijöiden siirtyminen uusiin tehtäviin vaatii toimialakohtaista osaamisen kehittämistä ja uudelleenkoulutusta, oppisopimus- ja työssäoppimisjärjestelmien vahvistamista sekä nykyistä kattavampia ja joustavammin muuttuviin olosuhteisiin reagoivaa sosiaaliturvajärjestelmää.

Yhtenä esimerkkinä tekoälyn haitallisesta vaikutuksesta on verkkorikollisuuden kasvu. Tekoäly on tehnyt verkkohuijausten toteuttamisesta rikollisille aiempaa helpompaa ja mahdollistaa entistä laajempien ja uskottavampien petosten toteuttamisen. Tietoverkkoavusteinen petosrikollisuus onkin kasvanut merkittäväksi ilmiöksi, johon liittyy kansainvälistä järjestäytynyttä rikollisuutta. Petoksen uhriksi joutumisella on usein mittavat taloudelliset vahingot yksilölle, mutta ilmiön vaikutukset ulottuvat laajemminkin yhteiskuntaan. Ilmiö voi heikentää kansalaisten luottamusta digitaalisiin palveluihin, kuten verkkopankkeihin ja sähköiseen asiointiin. Jos näitä ei koeta turvallisiksi, kansalaisten osallistuminen yhteiskunnan digitalisoituneisiin toimintoihin vähenee.

Valtioneuvoston tutkimusraportin (Kalmi ym., 2026) mukaan tietoverkkoavusteisen petosrikollisuuden torjunta edellyttää viranomaisten, finanssialan ja teleoperaattoreiden välistä tehokasta yhteistyötä. Rikoshyödyn pysäyttämisessä nopea reagointi on keskeistä. Lisäksi kansalaisten digitaalisten taloustaitojen vahvistaminen on yksi keino ennaltaehkäistä petoksia. Tätä tavoitetta tukee Suomessa valmisteilla oleva digitaalisen talousosaamisen strategia, joka julkaistaan syyskuussa.

Lähteitä

Dynan, K., Elmendorf, D., & Sheiner, L. (2026) How Might Fiscal Policy Respond to the Rise of Artificial Intelligence? NBER Working Paper No. 3543

Kalmi, P., Kuukasjärvi, K. M., Paasonen, J., Luomala, M., Vaahtoniemi, S., Widlund, J., Vartiainen, T., Kiverä, A. & Hellsten, E. (2026). Tietoverkkoavusteinen petosrikollisuus Suomessa: Tilannekuva, torjunnan nykytila, kansallinen toimintamalli ja suositukset. Valtioneuvoston tutkimustoiminta.

Korinek, A., Lockwood, L, (2026) Public Finance in the Age of AI: A Primer, NBER Working paper 34873

Puolustusmenojen vaihtoehtoiskustannus on korkea, mutta puolustusvienti voi toimia kasvuajurina

Emilia Gråsten

Uskottava puolustuskyky toimii vakuutuksena, joka takaa vakaan toimintaympäristön ja mahdollistaa talouskasvun. Jokainen euro, joka ohjataan puolustukseen, on kuitenkin pois hyvinvointiyhteiskunnalta ja yksityiseltä siviilisektorilta. Puolustusmenojen vaihtoehtoiskustannuksia on tutkittu laajasti, ja tulokset tukevat valtaosin talouskasvua hidastavaa nettovaikutusta (esim. Dunne ja Tian 2013, 2019). Mekanismi on suoraviivainen: puolustussektori sitoo pääomaa, työvoimaa ja etenkin niukkaa insinööri- ja T&K-osaamista, joiden vaihtoehtoiskäyttö yksityisellä sektorilla tuottaisi todennäköisesti korkeamman arvonlisän.

Vaikka kylmän sodan ajalta tunnetaan esimerkkejä (internet, satelliittipaikannus ja suihkumoottorit) puolustussektorilla kehitettyjen merkittävien innovaatioiden leviämisestä siviilisektorille, heijastusvaikutukset siviilisektorille ovat nykyisin merkittävästi rajallisempia. Tämä kanava heikentyi jo 1960-luvun puolivälin jälkeen, kun maanpuolustuksen erityisvaatimukset alkoivat erkaantua siviiliyhteiskunnan tarpeista (Alic ym. 1992). Itse asiassa suunta vaikuttaa kääntyneen: teknologia virtaa useammin siviilisektorilta puolustussektorille kuin toisin päin (Mowery 2009). Kaupallisen elektroniikan varaan rakentunut drooniteknologian vallankumous on tästä tuore esimerkki. Puolustusteollisuuden tavoitteena onkin lähtökohtaisesti kehittää mahdollisimman tehokkaita keinoja tuhota ja puolustautua, ei tuottaa yleishyödyllistä teknologiaa.

Kansantalouden tilinpidon näkökulmasta puolustusmenojen vaikutus bruttokansantuotteeseen määräytyy niiden kohdistumisen perusteella. Euroopan unionin jäsenmaiden puolustusmenot ovat perinteisesti olleet vahvasti kulutuspainotteisia: vuonna 2025 henkilöstökulujen osuus oli noin 31 prosenttia ja asehankintojen 28 prosenttia. T&K:n osuus 4 prosenttia, EDA 2026). Henkilöstökulujen suhteellinen osuus on pienentynyt viime vuosina nopeasti yli 40 prosentin lähtötasoltaan

hankintapainotteisten hävittäjä- ja panssarivaunuostojen myötä. Tilinpidollisesti kotimaiset operatiiviset menot (ml. henkilöstö), kotimaiset asehankinnat ja T&K kasvattavat kaikki välittömästi BKT:ta, vaikka niiden vaihtoehtoiskustannus on korkea ja pidemmän aikavälin dynaaminen kasvuvaikutus todennäköisesti heikompi kuin siviili-investointien.

Ulkomailta tehtävien asehankintojen ei pitäisi kasvattaa Suomen BKT:tä, sillä ne kirjautuvat samanaikaisesti julkiseksi investoinniksi ja tuonniksi, jolloin nämä kaksi erää kumoavat toisensa. Vaikka kansantalouden tilinpitoon kirjautuu välillä kuriositeetteja, kuten hävittäjähankinnoista Suomen valtion itselleen maksama arvonlisävero, kyse ei ole aidosta talouskasvusta. Suomen Pankin simulaatioiden mukaan euroalueen ulkopuolelta tehdyillä puolustushankinnoilla ei ole BKT-vaikutusta, kun taas kotimaahan tai muualle euroalueelle kohdistuvat hankinnat saattavat kasvattaa BKT:ta (Sariola ym. 2025).

Kotimaiselta puolustusteollisuudelta tehdyt hankinnat voivatkin toimia aitona talouskasvun ajurina, sillä ne kasvattavat kotimaista arvonlisäystä ja tukevat puolustusteollisuuden kehittymisen kautta myös vientimahdollisuuksia. Vaikka suomalaisten puolustusvälineyritysten liikevaihdosta jo yli 40 prosenttia koostuu viennistä, Suomen osuus koko Euroopan puolustusvälinemarkkinasta on vain noin prosentin luokkaa. Kasvupotentiaalia on olemassa räjähtäneen kansainvälisen kysynnän myötä, mutta sen realisoituminen suomalaisille yrityksille ei ole taattu.

Lähteitä

Dunne, J. P. & Tian, N. (2013). Military expenditure and economic growth: A survey. The Economics of Peace and Security Journal, 8(1), 5–11.

Dunne, J. P. & Tian, N. (2019). Military Expenditures and Economic Growth. School of Economics Macroeconomic Discussion Paper Series 2019-05, University of Cape Town.

Alic, J. A., Branscomb, L. M., Brooks, H., Carter, A. B. & Epstein, G. L. (1992). Beyond Spin-off: Military and Commercial Technologies in a Changing World. Boston: Harvard Business School Press.

Euroopan puolustusvirasto EDA (2026), Defence Data 2025–2026, https://eda.europa.eu/publications-and-data/thematic-policy-reports/eda-defence-data-2025-2026

Mowery, D. C. (2009). National security and national innovation systems. Journal of Technology Transfer, 34(5), 455–473.

Sariola, M., Kivistö, J., Pönkä, H. & Jalasjoki, P. (2025). Miten puolustusmenojen lisäys vaikuttaisi Suomen talouskasvuun? Euro & talous, 10.6.2025, Suomen Pankki. https://www.eurojatalous.fi/artikkeli/analyysi/2025/miten-puolustusmenojen-lisays-vaikuttaisi-suomen-talouskasvuun/

Asuntopolitiikan keskeisiä kysymyksiä tulevalla hallituskaudella

Veera Holappa

Seuraavalla hallituskaudella katse on suunnattava pitkäjänteiseen ja ennakoitavaan asuntopolitiikkaan. Tavoitteena tulee olla toimintaympäristö, joka lisää asuntomarkkinoiden vakautta, turvaa kohtuuhintaisen asumisen ja mahdollistaa riittävän asuntotuotannon silloin, kun kysyntä jälleen kasvaa. Kestävä asuntopolitiikka on samalla edellytys kaupunkiseutujen kasvulle, työvoiman liikkuvuudelle ja laajemmin yhteiskunnan taloudelliselle kehitykselle. Asuntopolitiikassa on löydettävä tasapaino julkisen talouden kestävyyden ja yhteiskunnallisten tavoitteiden välillä.

Julkinen asuntotuotanto on kohdennettava vaikuttavammin
Julkisesti tuetulla asuntotuotannolla on Suomessa kolme keskeistä tehtävää: kohtuuhintaisen asumisen turvaaminen niille, joille markkinaehtoinen asuminen on liian kallista, segregaation ehkäiseminen sekä asuntorakentamisen suhdanteiden tasaaminen. Julkisen asuntotuotannon tarkoituksena ei ole korvata markkinoita, vaan täydentää niitä siellä, missä markkinat eivät yksin tuota yhteiskunnan kannalta riittävää lopputulosta.

Julkinen asuntotuotanto on samanaikaisesti sosiaalipolitiikkaa, kaupunkipolitiikkaa ja talouspolitiikkaa. Kohtuuhintainen asuntokanta tukee

työvoiman liikkuvuutta ja kaupunkiseutujen elinvoimaa, kun taas suhdanteiden heikentyessä julkinen tuotanto voi ylläpitää rakentamista ja ehkäistä tuotantokapasiteetin menettämistä.

Segregaation ehkäisy vaatii sijaintiin perustuvaa asuntopolitiikkaa

Segregaation ehkäisyssä ratkaisevaa ei ole vain se, kuinka paljon kohtuuhintaisia asuntoja rakennetaan, vaan minne niitä rakennetaan ja millaiseen asuinympäristöön ne sijoittuvat. Julkisesti tuettua tuotantoa tulee käyttää välineenä monipuolisen asukasrakenteen edistämiseen, ei tahattomasti vahvistamaan pienituloisuuden alueellista keskittymistä.

Tämä edellyttää kohtuuhintaisen asuntotuotannon sijoittamista eri puolille kaupunkiseutuja sekä riittävää kokonaisasuntotuotantoa. Asuntopolitiikkaa on samalla toteutettava yhdessä maankäytön, liikenteen ja palveluiden kanssa. Erityisesti kasvaneen maahanmuuton myötä on tärkeää ehkäistä tilanteita, joissa sosioekonomiset erot ja maahanmuuttajataustaisen väestön keskittyminen vahvistavat toisiaan alueellisesti.

Julkisen asuntotuotannon tavoitteisiin tuleekin kirjata nykyistä vahvemmin asukasrakenteen monipuolisuus. Tuotannon sijoittamisessa on arvioitava alueen olemassa oleva asuntokanta ja sosiaalinen rakenne, ei ainoastaan asuntojen määrällistä tarvetta.

Asukasvalinnan on seurattava muuttuvia elämäntilanteita

Julkisen tuen vaikuttavuus riippuu myös siitä, kenelle asunnot kohdentuvat. Valtion tukeman asuntokannan tulee ensisijaisesti palvella kotitalouksia, joilla on todellinen tarve kohtuuhintaiselle asumiselle. Samalla asukasvalinnan on oltava riittävän joustava, jotta tulojen nousu ei johda kohtuuttomaan asumisen epävarmuuteen tai kannustinloukkuihin.

Kortelainen ym. 2025 toteavat raportissaan, että nykyistä järjestelmää tulisi kehittää kohti dynaamista asukasvalintaa, jossa tuen tarvetta arvioidaan sekä asuntoa myönnettäessä että kohtuullisesti asumisen aikana. Tulojen merkittävä nousu voisi vaikuttaa asteittain vuokraan sen sijaan, että se johtaisi automaattisesti asumisen päättymiseen. Näin julkinen tuki kohdistuisi paremmin sitä tarvitseville, mutta asumisen jatkuvuus ja työnteon kannustimet säilyisivät. Tärkeää on kuitenkin huomioida järjestelmämuutosten aiheuttamat hallinnolliset kustannukset. Jos

muutosten seurauksena hallinnolliset kustannukset nousevat liian suuriksi, ei muutosten toteuttaminen tuo kustannushyötyjä.

Asukasvalintaa tulisi kehittää siten, että julkisen tuen määrä seuraa nykyistä paremmin kotitalouden muuttunutta maksukykyä. Tulojen nousuun tulee reagoida ensisijaisesti porrastetulla vuokralla, ei asumisen automaattisella päättämisellä.

Aso-tuotannon päättyminen avaa mahdollisuuden uudelle välimallille

Asumisoikeusasuntojen uudistuotannon tuen päättyminen vähentää valtion pitkäaikaisia riskejä, mutta samalla se jättää aukon vuokra- ja omistusasumisen väliin. Heimonen ym. 2025 selvittivät asumisoikeusasuntojen uudistuotannon loppumisen vaikutuksia käyttövastikkeisiin ja järjestelmän tasausmekanismeihin. Aso-järjestelmän ongelmat, kuten asuntokannan jäykkyys ja muuttuvan kysynnän aiheuttamat taloudelliset riskit, osoittavat, ettei ratkaisuna ole nykyisen järjestelmän yksinkertainen palauttaminen.

Sen sijaan nyt on mahdollisuus kehittää uusi, nykyistä joustavampi välimalli. Välimallin tulisi tarjota kohtuuhintaista ja vakaata asumista kotitalouksille, joille omistaminen on liian kallista tai riskialtista mutta tavallinen vuokra-asuminen ei tarjoa riittävää pysyvyyttä. Samalla se täydentäisi markkinaehtoista ja julkisesti tuettua asumista sekä mahdollistaisi kohtuuhintaisten asuntojen sijoittamisen monipuolisille asuinalueille. Uuden mallin tulee kuitenkin ottaa oppia aso-järjestelmän ongelmista. Asuntokannan pitää pystyä sopeutumaan kysynnän muutoksiin, eikä julkiselle vallalle saa syntyä kohtuuttomia pitkäaikaisia riskejä. Julkisen tuen vastineeksi voidaan edellyttää kohtuuhintaisuutta ja asumisen jatkuvuutta, mutta järjestelmän tulee olla nykyistä joustavampi.

Heimonen ym. 2025 selvittivät asumisoikeusasuntojen uudistuotannon loppumisen vaikutuksia käyttövastikkeisiin ja järjestelmän tasausmekanismeihin ja esittivät vaihtoehtoisia malleja järjestää aso-tuotantoa. Uutta välimallin ratkaisua ovat selvittäneet myös Brotherus ym. (2024). Selvityksissä on tunnistettu aso-järjestelmän haasteet, mutta politiikkatavoitteet toteuttavalle mallille ei vielä ole muodostunut riittävän selkeää muotoa.

Tulisikin käynnistää uuden välimallin valmistelu. Tavoitteena tulee olla järjestelmä, joka yhdistää kohtuuhintaisuuden, asumisen vakauden, sosiaalisesti monipuoliset asuinalueet ja asuntokannan taloudellisen joustavuuden.

Kohti vaikuttavampaa asuntopolitiikkaa

Suomalaisen asuntopolitiikan keskeinen kysymys ei ole, tuotetaanko enemmän vai vähemmän julkisesti tuettuja asuntoja, vaan miten rajalliset julkiset resurssit tuottavat mahdollisimman suuren yhteiskunnallisen hyödyn. Tulevaisuuden järjestelmän tulee olla nykyistä kohdennetumpi, joustavampi ja paremmin suhdanteisiin reagoiva.

Lähteet

Brotherus, J. ja Kuronen, M. (2024). Selvitys välimallin asumisen tarpeesta suurimmilla kaupunkiseuduilla. Ympäristöministeriön julkaisuja 2024:33.

Heimonen, R., Holappa, V., Lahtinen, M., Kortelainen, J. ja Siltala, J. (2025). Asumisoikeusasuntojen uudistuotannon tuen lopettamisen vaikutukset ja ratkaisut järjestelmän riskeihin. Ympäristöministeriön julkaisuja 2025:19.

Kortelainen, J., Koivula, N., Siltala, J., Lahtinen, M. ja Holappa, V. (2025). Tulojen vaikutus asumiseen valtion tukemassa vuokra-asunnossa: Selvitys mahdollisista toteutusvaihtoehdoista. Ympäristöministeriön julkaisuja 2025:21.